

JÁMIYETTIŇ SOCIALLIQ DÚZILISINDE INTELLIGENCIYANIŇ ROLI

Кутымова Гулнара Татлымуратовна

Qaraqalpaqstan Respublikasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.16494499>

Annotaciya. Bul maqalada jámiyettiŇ sociallıq dúzilisinde intelligenciyanıń tutqan ornı, sociallıq rawajlanıwǵa qosqan úlesi hám házirgi zamanda júz berip atırǵan ózgerisler fonında onıń wazıypaları tallaw etiledi. Intelligenciyanıń mádeniy, ilimiy, siyasiy hám ádepmenliktegi jetekshilik ornı tariyxıy hám teoriyalıq derekler tiykarında ashıp berilgen. Maqalada sonday-aq, Ózbekstan misalında milliy intelligenciyanıń qalıplesiw basqışları hám olardıń sociallıq sistemadaǵı áhmiyeti jarıtılǵan.

Gilt sózler: intelligenciya, sociallıq dúzilis, mánawiyat, mádeniyat, sociallıq sana, ziyalılar, milliy oyanıw.

THE ROLE OF INTELLIGENTSIA IN THE SOCIAL STRUCTURE OF SOCIETY

Annotation. This article analyzes the role of intelligentsia in the social structure of society, its influence on cultural and social development, and its responsibilities in the context of modern transformations. Based on historical and theoretical sources, the contribution of intelligentsia to national identity and development in Uzbekistan is highlighted.

Keywords: intelligentsia, social structure, spirituality, culture, social consciousness, intellectuals, national revival.

РОЛЬ ИНТЕЛЛИГЕНЦИИ В СОЦИАЛЬНОЙ СТРУКТУРЕ ОБЩЕСТВА

Аннотация. В данной статье анализируется роль интеллигенции в социальной структуре общества, ее влияние на культурное и социальное развитие, а также ее обязанности в контексте современных преобразований. На основе исторических и теоретических источников освещается вклад интеллигенции в национальное самосознание и развитие в Узбекистане.

Ключевые слова: интеллигенция, общественный строй, духовность, культура, общественное сознание, интеллигенция, национальное возрождение.

JámiyettiŇ rawajlanıwında jetekshi qatlamlardan biri sıpatında intelligenciyanıń tutqan ornı sheksiz. Intelligenciya - bul jámiyettiŇ ruwxıy, ilimiy hám mádeniy rawajlanıwına sezilerli úles qosatuǵın, bilimli, sociallıq belsendiligi joqarı bolǵan sociallıq qatlam[1]. Zamanagóy sociallıq strukturanıń qalıplesiwinde intelligenciya kúshli háreketlendiriwshi kúsh sıpatında kórinedi.

Ziyalılar tek gana ilim menen shuǵıllanıwshı adamlar emes, al jámiyetke ruwxıy jetekshilik etiwshi, onı janalanıwǵa baslawshı kúsh esaplanadı[2]. Tariyxıy kózqarastan alǵanda, hár bir iri sociallıq ózgeris artında ziyalılar qatlamınıń xızmeti jatadı. Máselen, XIX ásir aqırı hám XX ásir baslarında Túrktan aymaǵında jadidshilik háreketi - áyne intelligenciyanıń oyanıwı nátiyjesi sıpatında júzege kelgen [3]. Intelligenciya jámiyetlik sananıń joqarılawına, puqaralıq jámiyeti institutlarınıń qalıplesiwine, ruwxıy turmıstıń bayıwına, mádeniyat hám ádep-ikramlılıq qádiriyatlardıń saqlanıwına xızmet etedi. Sol sebepli de zamanagóy mámleketler, sonıń ishinde, Ózbekstan Respublikasında da ziyalılar qatlamın qollap-quwatlaw hám rawajlandırıw mámleketlik siyasattıń tiykarǵı baǵdarlarınan biri esaplanadı [4]. Ózbekstan Prezidenti Sh.M.Mirziyoevtıń tómendegi pikirleri bugan ayqın misal bolıp tabıladı: "Eger jámiyette ziyalılar kúshli bolsa, demek, bul mámlekettiń erteńgi kúni jarqın boladı. Intelligenciya millettiń ruwxıy tayanış tawı" [5].

Intelligensiyanıń tiykarǵı wazıypaları tómendegilerden ibarat: jámiyette ilim, bilimlendiriw hám aǵartıwshılıqtı rawajlandırıw;

ruwxıy qádiriyatlardı úgit-násiyatlaw;

jas áwladtı barksamal etip tárbiyalaw;

sociallıq ádıllık, ádep-ikramlılıq principlerin bekkemlew;

Sın kózqarastan pikirlewdi, demokratiyalıq qádiriyatlardı qollap-quwatlaw. Sonıń menen birge, global málimleme aǵımı hám texnologiyalıq rawajlanıw fonında zıyalılar aldında jańa wazıypalar da júzege kelmekte. Olar arasında sanlı sawatlılıq, media mádeniyat, ekologiyalıq sana, insan huqıqların qorgaw sıyaqlı tarawlar da úlken áhmiyetke iye bolmaqta [6]. Búgingi kúnde ózbek intelligenciya tek ǵana milliy qádiriyatlardı saqlaw emes, al olardı zamanagóy global processler menen úlestiriw baǵdarında da belsene qatnaspaqta. Bul bolsa olardıń sociallıq strukturadaǵı áhmiyetin jáne de arttırmaqta. Zamanagóy jámiyette intelligenciyanıń ornı bargan sayın úlken áhmiyetke iye bolmaqta. Intelligenciya - bul tek joqarı maǵlıwmatqa iye adamlar emes, al bilim, ádep-ikramlılıq, wazıypa, hújdan hám sociallıq juwapkershilikti úlestire alatuǵın jetik shaxslar qatlamı. Olar jámiyettegi ózgerislerge biyparwa bolmaydı, kerisinshe, óz iskerligi menen bul ózgerislerdiń orayında turadı. Áyne intelligenciya jámiyette ruwxıy-ádep-ikramlılıq principlerin bekkemlewshi, milliy ózlikti saqlawshi hám xalıqtı rawajlanıwǵa jeteklewshi kúsh esaplanadı. Sociallıq struktura degende, jámiyettegi qatlamlanıw, sociallıq qatlamlar, toparlar, roller hám statuslardıń óz ara baylanısı túsiniledi. Intelligenciya bolsa bwl sociallıq strukturanıń tiykarǵı tayanışlarınan biri sıpatında kóriledi. Ol jámiyette turaqlılıqtı támiyinlew, puqaralıq sananı joqarılatıw hám reformalardı sociallıq sanaǵa síndiriwde tikkeley qatnasadı. Búgingi globallasıw dáwirinde milliylik hám universallıq arasındǵı teńsalmaqlılıqtı saqlaw intelligenciyanıń eń áhmiyetli wazıypalarınan birine aylanbaqta. Olar bir tárepten, milliy qádiriyatlardı, tildi, tariyxtı saqlawǵa xızmet ece, ekinshi tárepten, zamanagóy texnologiyalar, ilim jetiskenlikleri hám málimleme aǵımı menen jámiyettegi úlestiriwde dálalshılıq etedi. Jáne bir itibarǵa ılayıq tárepi - intelligenciyanıń jaslar tárbiyasındaǵı roli. Jas áwlad - hár qanday mámlekettiń keleshegi. Intelligenciya bolsa jaslardıń oy-pikirin qalıplestiriw, olardı aǵartıwshi, watansúyiwshi hám hadal insan etip kamalǵa keltiriwde tiykarǵı figura bolıp esaplanadı. Olar mektep, joqarı oqıw orınları, ǵalaba xabar quralları hám mádeniy mákemeler arqalı jas sanasına tikkeley tásir kórsetedi. Sonıń menen birge, intelligenciya tek tárbiyashı emes, al sınshı, jámiyettegi illetler hám mashqalalarǵa biyparwa bolmaǵan sociallıq belsendi qatlam bolıp esaplanadı.

Sonıń menen birge, intelligenciya tek tárbiyashı emes, al sınshı, jámiyettegi illetler hám mashqalalarǵa biyparwa bolmaǵan sociallıq belsendi qatlam bolıp esaplanadı. Olar óz pikirleri, tallawları, dóretiwsilik jumisları arqalı húkimet, jámiechilik hám xalıq arasında áhmiyetli kópir wazıypasın atqaradı. Olardıń sózinde salmaqlılıq, pikirinde juwapkershilik, háreketinde úgili bolıwı jámiyettiń rawajlanıwı ushın zárúr. Házirgi waqıtta jańa dáwir intelligenciya zamanagóy texnologiyalardı puqta ielegen, kreativ pikirleytuǵın, mashqalalardı sheshiwde jańasha qatnasqa ie bolǵan shaxslardan ibarat bolmaqta. Bul bolsa olardıń sanlı transformaciya processlerinde, innovaciyalıq ekonomikanı rawajlandırıwda hám ekologiyalıq mádeniyattı qalıplestiriwde de belsene qatnasıwın talap etedi. Ózbekstanda da intelligenciyanıń jámiyetlik dúzilistegi ornı bargan sayın bekkemlenip barmaqta. Mámleketlik siyasatta "Jańa Ózbekstan zıyalıları" degen túsiniq bargan sayın keńeyip, olardıń belsendiligi túrli tarawlarda - bilimlendiriw, medicina, ilim, ádebiyat, jurnalistika, arxitektura, kórkem óner hám basqalarda kózge taslanbaqta.

Olar tek ғана ۆз тарawınıн қánigesi emes, al јámietlik pikirdi қálipsestiriwshi hám sociallıq juwapkershilikti ۆз moynına alıwshı shaxs bolıp esaplanadı. Bunnan tısqarı, zamanagۆy intelligenciya xalıq penen turaqlı pikirlesiwde bolıwı, јámiettegi áhmietli mashqalalarға sheshim usınıs etiwı, sociallıq keshigiwlerge sın kۆzqarastan múnásibet bildiriwi, biraq konstruktivlik hám xalıqaralıq tájiriybege tiykarlangan pikirler menen shıǵıwı zárúr. Sebebi zıyalınıн ۆndemewi kۆbinese јámiette unamsız aqıbetlerge alıp keliwi mўmkin. Áne sol sebepli, zamanagۆy zıyalıdan tek ғана bilimli bolıw emes, al márt, belsendi hám watan táǵdirine biypárwa bolmaw talabı qoyılmaqta. Usı tiykarda aytıw mўmkin, hár qanday rawajlanıw, modernizaciyalaw yamasa reformalardıń tabısı kۆp jaǵınan јámiette intelligenciya qatlamınıн belsendiligi, juwapkershiligi hám jetekshilik potencialına baylanıslı. Juwmaqlap aytqanda, intelligenciya hár qanday јámiyette sociallıq rawajlanıw, mádeniy joqarılaw hám ruwxıy oyanıwdıń tayanıshı esaplanadı. Јámiette zıyalılar qatlamı belsendi bolsa, ol jerde sociallıq turaqlılıq, aǵartıwshılıq hám rawajlanıw boladı. Sol sebepli, hár bir mámleket ۆziniн sociallıq dúzilisinde intelligenciyanıń rolin bekkemlewi, olardı qollap-quwatlawı zárúr.

Paydalanilgan ádebiyatlar

1. G'afurov, B. "Ziyolilar ijtimoiy hayotda", Toshkent, 2016.
2. Karimov, I.A. "Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch", T.: Ma'naviyat, 2008.
3. Islomov, X. "Jadidchilik harakati va ziyolilar", T.: Akademnashr, 2021.
4. O'zbekiston Respublikasi "Ma'naviyat va ma'rifat" markazi nashrlari, 2019.
5. Mirziyoyev, Sh.M. "Yangi O'zbekiston – yangi hayot", T.: O'zbekiston, 2021.
6. Raufxonova, M. "Raqamli jamiyatda ziyolilarning o'rni", Ilm-fan, 2022.